

II. BAUDŽIAMOJI TEISĖ IR PROCESAS

BAUDŽIAMOJI ATSAKOMYBĖ UŽ DISPONAVIMĄ NARKOTINĖMIS IR PSICHOTROPINĖMIS MEDŽIAGOMIS EUROPOS SAJUNGOJE

Doktorantė Edita Gruodytė

Lietuvos teisės universitetas, Teisės fakultetas, Baudžiamosios teisės katedra
Ateities g. 20, 2057 Vilnius
Telefonas 271 46 62
Vytauto Didžiojo universiteto Teisės institutas
S. Daukanto g. 28, 3000 Kaunas
Telefonas 8 37 32 36 09
Elektroninis paštas edita@mail.balt.net

Pateikta 2002 m. vasario 8 d.

Parengta spausdinti 2002 m. spalio 21 d.

Recenzavo Lietuvos teisės universiteto Valstybinio valdymo fakulteto Psichologijos katedros profesorius habil. dr. Viktoras Justickis ir Lietuvos teisės universiteto Teisės fakulteto Baudžiamosios teisės katedros doktorantas Aurelijus Gutauskas

S a n t r a u k a

Straipsnyje lyginamuoju aspektu nagrinėjama, kaip sureguliuoti atskiri, su narkotiniais nusikaltimais susiję klausimai Europos Sąjungos (toliau ES) šalyse. Aptarta ES šalių pozicija dėl narkotikų¹ vartojimo, turėjimo, neteisėtos prekybos jais, narkotinių medžiagų klasifikavimo. Trumpai apžvelgiami ir Lietuvos baudžiamieji įstatymai – tiek dabar galiojantys, tiek būsimi, bei nustatyta jų vieta ES įstatymuose.

Straipsnio tikslas – apžvelgti atskirų ES šalių pozicijas bei įvertinti, kiek bendros politikos šiais klausimais laikosi ES valstybės, ar Lietuvos įstatymai atitinka ES įstatymų nuostatas.

ES šalių pozicijos bus nagrinėjamos atsižvelgiant į tris Jungtinių Tautų Organizacijos (toliau JTO) konvencijas (1961, 1977, 1988) [1; 2; 3], nes visos ES šalys yra jų dalyvės ir įsipareigojusios laikytis konvencijų nuostatų.

Straipsnyje pateikti statistiniai duomenys yra gauti iš Europos monitoringo centro².

¹ Straipsnyje vartojama „narkotikų“ sąvoka apima tiek narkotines, tiek psichotropines medžiagas. Kaip sinonimas vartojama sąvoka „narkotinės medžiagos“.

² Įsteigtas 1993 m. Europos monitoringo centras narkotikų ir narkomanijos klausimais (EMCDDA) yra viena iš 12 decentralizuotų ES agentūrų, kurios tikslas – aprūpinti bendriją ir jos nares efektyvia, patikima ir palyginama ES lygmeniu informacija, susijusia su narkotikais, narkomanija ir jų padariniais.

Panagrinėjusi atskirų šalių pozicijas autorė prieina išvadą, kad skirtumai ES šalyse reguliuojant baudžiamosios atsakomybės už disponavimą narkotikais klausimą išlieka, tačiau jie nėra esminiai ir tai natūralu, nes tarptautiniuose dokumentuose įtvirtinti tik pagrindiniai principai, o jų inkorporavimas į nacionalinius įstatymus paliekamas šalių nuožiūrai.

Ypač daug dėmesio narkotikams ir su jais susijusioms narkomanijos, tarptautinio nusikalstamumo, nusikaltėlių patraukimo baudžiamojon atsakomybėn ir kitoms problemoms tarptautinės organizacijos pradėjo skirti palyginti visai neseniai – kai tapo aišku, kad pavienių valstybių pastangų neužtenka – būtina nustatyti bendrus principus ir įpareigoti visas valstybes jų laikytis. Tarptautiniu lygiu pirmoji tai padarė JTO. Šiuo metu galioja minėtos trys konvencijos, kuriose išvardyta, kokios su narkotikais susijusios veikos turėtų būti uždraustos, sureguliuoti narkotikų teisėtos apyvartos klausimai, nustatyta, kokias veikas šalys, konvencijų dalyvės, privalo laikyti nusikaltimais bei kokias sankcijas už atskiras nusikaltimų rūšis nustatyti.

JTO pavyzdžiu pasekė ir ES, vis daugiau dėmesio skirdama narkotikams ir su jais susijusiems klausimams (tarp jų ir baudžiamosios teisės), siekdama suderinti šalių narių įstatymus ir kartu užtikrinti bendrą politiką bei veiksmingesnę šio reiškinio prevenciją ir kontrolę. Atskirų baudžiamosios teisės klausimų analizė leis nustatyti, ar nagrinėjamos srities ES įstatymai jau yra ganėtinai suderinti ir kaip šalys įgyvendina JTO konvencijų nuostatas praktikoje. Tačiau prieš tai būtina apibrėžti disponavimo sąvoką, nes ji gali būti suprata nevienareikšmiškai.

Ši sąvoka straipsnyje vartojama atsižvelgiant į galiojantį Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 232¹⁰ straipsnį (neteisėtas disponavimas pirmos kategorijos narkotinių ir psichotropinių medžiagų pirmtakais (prekursoriais) [4, p. 113] ir į naujojo Baudžiamojo kodekso [5, p. 43] XXXVII skyrių, kuriame aptarta baudžiamoji atsakomybė už disponavimą narkotinėmis arba psichotropinėmis, nuodingomis arba stipriai veikiančiomis medžiagomis. Minėtuose aktuose „disponavimas narkotikais“ suprantamas kaip neteisėtas narkotinių medžiagų gaminimas, perdirbimas, įgijimas, laikymas, gabenimas, siuntimas neturint platinimo tikslo arba jį turint, taip pat narkotikų gaminimo, laikymo, apskaitos, išdavimo, gabenimo arba siuntimo taisyklių pažeidimas. Autorės nuomone, disponavimo sąvoka apima ir narkotikų vartojimą, bet Lietuvoje pats narkotikų vartojimo faktas nekriminalizuotas, todėl ši veika nėra nurodoma ir minėtuose kodeksų straipsniuose.

Straipsnyje išsamiai nagrinėjami ne visi disponavimo narkotikais aspektai – apsi-ribojama narkotikų vartojimo, turėjimo asmeniniams poreikiams ir neteisėtos prekybos narkotikais klausimais. Tai padaryta neatsitiktinai – atsižvelgiama į tai, kad ES valstybėse baudžiamoji atsakomybė skirstoma pagal keletą kriterijų – nusikaltimo dalyką (narkotikų rūšis ir kiekį), pagal veikos rūšį, jos motyvus ir tikslus bei atsižvelgiant į nusikaltėlio asmenybę (teistumą, narkotikų vartojimą). Straipsnyje nagrinėjamos veikos atskleis, kaip ši diferenciacija pasireiškia kiekvienoje valstybėje ir kokią įtaką ji turi veikų kriminalizacijai, asmenų patraukimui baudžiamojon atsakomybėn, nuteisimui, sankcijų dydžiui bei rūšims.

ES pozicija dėl narkotikų vartojimo

Narkotikų vartojimo sąvoka susijusi tik su paprastu neteisėtų medžiagų vartojimu ir neapima kitų neteisėtų veikų, tokių kaip turėjimas, sėjimas arba auginimas, transportavimas arba tiekimas. Tai reiškia, kad paprastas narkotikų rūkymas, įsišvirkštimas, įkvėpimas arba „prarijimas“ turėtų būti laikomas nusikaltimu.

Trys paskutinės JTO konvencijos [1; 2; 3], šiandien veikiančios visose ES šalyse, apriboja narkotinių bei psichotropinių medžiagų naudojimą išimtinai medicinos ir mokslo tikslams, tačiau jos neįpareigoja šalių dalyvių kriminalizuoti patį narkotikų vartojimo faktą.

Panagrinėsime, kaip narkotikų vartojimo problema išspręsta atskirose ES valstybėse. Iš 1 lentelės matyti, kuriose valstybėse narkotikų vartojimas yra baudžiamas ir kokios sankcijos skiriamos.

1 lentelė. Narkotikų vartojimo kriminalizavimas atskirose ES valstybėse

Valstybė	Pažeidimas	Sankcija	Teisės aktas
Suomija	Visų narkotikų vartojimas	Bauda arba laisvės atėmimas iki 2 metų	Baudžiamasis kodeksas, 50 skyrius, 1 straipsnis [6]
Graikija	Visų narkotikų vartojimas	Ne narkomanams – laisvės atėmimas nuo 10 dienų iki 5 metų ir/arba bauda; Narkomanams siūloma išklausti gydymosi programą	1987 m. įstatymas [7] (pataisytas ir papildytas 1993 m.), 14–15 straipsniai [8]
Švedija	Visų narkotikų vartojimas	Mažareikšmė veika – bauda arba laisvės atėmimas iki 6 mėn.; Likusiais atvejais – laisvės atėmimas iki 3 metų	1968 m. Narkotikų įstatymas (1–2 straipsniai) [9]
Belgija	Visų narkotikų vartojimas (kai vartojama grupėje)	Laisvės atėmimas nuo 3 mėn. iki 5 metų ir / arba bauda nuo 200 000 iki 20 000 000 Belgijos frankų	1921 02 24 įstatymas [10]
Prancūzija	Visų narkotikų vartojimas	Laisvės atėmimas iki 1 metų ir bauda – 25 000 Prancūzijos frankų; 1999 06 23 teisingumo ministro įsakymas numato galimybę nebausti esant nustatytoms sąlygoms	Sveikatos kodekso L–3421–1 straipsnis, 1970 m. įstatymas [11]
Portugalija	Visų narkotikų vartojimas	Tik administracinės sankcijos (nuo 2001 07)	2000 11 29 įstatymas Nr. 30/2000, 2 straipsnis [12]
Ispanija	Visų narkotikų vartojimas viešosiose vietose (kitais atvejais visai nebaudžiama)	Tik administracinės sankcijos	1992 02 21 konstitucinis įstatymas „Dėl visuomenės saugumo užtikrinimo“ Nr. 1, IV skyrius, 23 straipsnio 1 dalis (f) [13]
Jungtinė Karalystė	Vartojimas nekriminalizuotas, išskyrus paruošto opijaus arba kitokį vartojimą	Laisvės atėmimas iki 1 metų ir/arba bauda (sumarinis procesas); 14 metų ir/arba bauda (apkaltinamuoju nuosprendžiu)	1971 m. teisės aktas dėl narkotikų vartojimo, 9, 26 straipsniai [14]
Airija	Vartojimas nekriminalizuotas, išskyrus opijaus rūkymą	Laisvės atėmimas iki 1 metų ir/arba bauda (sumarinis procesas); 14 metų ir / arba bauda (apkaltinamuoju nuosprendžiu)	1977 05 16 teisės aktas dėl narkotikų vartojimo, 16, 27 straipsniai [15]
Liuksemburgas	Narkotikų vartojimas (išskyrus kanapę)	Kanapės – tik bauda; Kiti narkotikai – nuo 8 dienų iki 6 mėn. laisvės atėmimas ir / arba bauda	2001 04 27 įstatymas [16]
Austrija	Narkotikų vartojimas nekriminalizuotas [17]		
Vokietija	Narkotikų vartojimas nekriminalizuotas [18]		
Olandija	Narkotikų vartojimas nekriminalizuotas, išskyrus vartojimą prie mokyklų ir pan.		Opijaus aktas, 10–11 skyriai [19]

Ši lentelė akivaizdžiai rodo, kad ES šalyse labai skirtingai sprendžiamas narkotikų vartojimo klausimas. Tik šešiose iš penkiolikos ES valstybių bet kurios narkotinės medžiagos vartojimas laikomas nusikaltimu, tačiau skiriasi galimos sankcijos – tik Belgijoje ir Prancūzijoje numatyta išimtinai laisvės atėmimo bausmė, likusiose keturiose gali būti skiriama tiek bauda, tiek laisvės atėmimas. Aštuoniose ES valstybėse visų arba dalies narkotikų vartojimas nėra laikoma nusikaltimu. Beveik visose ES šalyse, net ir tose, kur įstatymiškai neskiiriamos atskirų narkotikų rūšys, įgyvendinant esamus įstatymus pirmiausia atsižvelgiama į

narkotiko rūšį, t. y. į jo poveikį žmogaus sveikatai – jeigu tai kanapė ir jos preparatai – baudžiama arba minimaliai, arba pirmą kartą visai nebaudžiama. Įstatymiškai kanapės ir visi kiti narkotikai skiriami, pavyzdžiui, Liuksemburge, o neseniai (2001 m. sausį) ir Belgijoje buvo pareikštas ketinimas nebebausti už kanapių vartojimą tais atvejais, kai tai nekelia problemų visuomenei, t. y. valstybė nesikiš į gyvenimą tų asmenų, kurie vartoja kanapes ir nedaro žalios visuomenei arba neturi priklausomybės nuo kanapių požymių. Ispanijoje ir Portugalijoje (pastarojoje tai padaryta visai neseniai, tik pagal 2000 m. lapkričio 29 d. įstatymą [20]) už narkotikų vartojimą asmuo atsako administracine tvarka ir baudžiamas administracinėmis sankcijomis.

Panagrinėjus teisės aktų nuostatas dėl narkotikų vartojimo galima daryti išvadą, kad daugumoje ES valstybių už narkotikų vartojimo faktą nėra baudžiama ir vis daugiau ES valstybių yra už paties vartojimo fakto nebaudimą, tačiau už visų narkotikų vartojimą netaikoma baudžiamoji atsakomybė kol kas tik mažesnėje ES dalyje. Tokią padėtį lemia visų pirma tai, kad skirtingi narkotikai daro nevienodą poveikį žmogaus organizmui, o kartu kelia skirtingą grėsmę tiek visuomenei, tiek pačiam individui, todėl netikslinga už visų narkotikų vartojimą bausti vienodai. Atsižvelgiant į šiandienines tendencijas galima būtų prognozuoti, kad netolimoje ateityje ir daugiau ES valstybių turėtų dekriminizuoti bent dalies narkotikų (pačių silpniausių, išvestų iš kanapės) vartojimo faktą, nes šie narkotikai minimaliai kenkia žmogaus organizmui.

Lietuvą, kuri rengiasi artimiausiu metu įstoti į ES ir yra visų trijų konvencijų dalyvė, galima priskirti prie tų šalių, kuriose liberaliau žiūrima į narkotikų vartojimo faktą. Nei dabar galiojančiame, nei naujai priimtame Lietuvos Respublikos baudžiamajame kodekse nėra nustatyta baudžiamoji atsakomybė už patį narkotikų vartojimą, tačiau nustatyta administracinė atsakomybė už neteisėtą psichotropinių arba narkotinių medžiagų vartojimą be gydytojo paskyrimo ir galima sankcija – bauda nuo 700 iki 1000 litų bei medžiagų konfiskavimas arba administracinis areštas iki 30 parų ir medžiagų konfiskavimas [21, p. 38].

1. ES pozicija dėl narkotikų turėjimo asmeninems reikmėms

Narkotikų turėjimas, taip pat ir asmeniniams poreikiams tenkinti, remiantis JTO konvencijomis, turi būti pripažintas neteisėtu visais atvejais, išskyrus įstatymų numatytas išimtis. 1961 m. konvencijos 36 straipsnio 1 a punkte numatyta, kad „kiekviena Šalis imasi priemonių, kurios užtikrintų, kad narkotinių medžiagų ...laikymas...būtų pripažinti baudžiamaisiais teisės pažeidimais tais atvejais, kai jie padaryti tyčia, taip pat kad už rimtus teisės pažeidimus būtų taikomos atitinkamos bausmės, pavyzdžiui, įkalinimas arba kitoks laisvės atėmimas” [1, p. 25]. To paties straipsnio b punkte nurodoma išimtis, kad šalis gali nesilaikyti ankstesnio punkto nuostatų skiriant bausmes, kai išvardytus teisės pažeidimus padaro asmenys, piktnaudžiaujantys narkotinėmis medžiagomis.

1971 m. konvencijoje tiesiogiai nėra išvardijamos veikos, kurias šalis privalo laikyti baudžiamaisiais pažeidimais, tačiau 22 straipsnio 1 a punkte pateikiama bendras principas, kad „kiekviena šalis, laikydamasi savo konstitucinių apribojimų, bet kokią veiką, kuri prieštarauja kuriam nors įstatymui ar kitam teisės aktui, priimtam jos įsipareigojimams vykdyti pagal šią Konvenciją, vertina kaip baudžiamąjį teisės pažeidimą tais atvejais, kai ji yra tyčinė...”. Nuorodų apie laikymo pripažinimą nusikaltimu galime surasti konvencijos 7 straipsnyje, kur nurodoma, kad draudžiamas bet koks į I sąrašą įtrauktų medžiagų naudojimas, išskyrus medicinos ir mokslo tikslams, ir jas galima laikyti tik turint specialias licencijas arba iš anksto gautus leidimus. II–IV sąrašuose esančių medžiagų panaudojimo sritis platesnė, tačiau jos gali būti gaminamos, skirstomos ir jomis prekiaujama tik pagal licencijas arba taikant kitas panašias kontrolės priemones. Asmenys jų gali turėti tik pagal gydytojo receptą arba atlikdami gydymo ar mokslo funkcijas [2, p. 74–75]. Iš minėtų konvencijos nuostatų išplaukia, kad visais kitais atvejais, kai yra pažeidžiami konvencijos reikalavimai, šalis privalėtų bausti už psichotropinių medžiagų laikymą. 1988 m. konvencijoje [3] narkotinių ir psichotropinių medžiagų laikymo klausimai aptariami nuodugniau. Trečiame šios konvencijos straipsnyje nurodoma, kad „pagal nacionalinius įstatymus bet kurios

narkotinės priemonės ir psichotropinės medžiagos laikymas ...turint tikslą užsiimti bet kurios rūšies veikla, išvardyta i papunktyje, jeigu tai tyčinė veika, turi būti pripažintas baudžiamuoju nusikaltimu". Nagrinėjamos konvencijos 3 straipsnio 2 punkte įsakmiai nurodoma, kad „atsižvelgdama į Konstitucijos nuostatas ir pagrindinius savo teisinės sistemos principus, kiekviena Šalis imasi priemonių, kad nacionaliniuose įstatymuose tyčinis bet kurios narkotinės priemonės ar psichotropinės medžiagos saugojimas, įsigijimas arba kultivavimas savo poreikiams, pažeidžiant 1961 metų konvencijos, 1961 metų konvencijos su pataisymais arba 1971 metų konvencijos nuostatas, būtų pripažintas nusikaltimu" [3, p. 3–4]. Šia nuostata jau įsakmiai nurodoma narkotikų įsigijimą, saugojimą arba kultivavimą savo poreikiams laikyti nusikaltimais. Taigi 1988 m. konvencijoje narkotikų turėjimas yra išskaidytas į dvi atskiras veikas – turėjimas komerciniais tikslais ir turėjimas asmeniniams poreikiams tenkinti. Tai padaryta neatsitiktinai, nes tik antruoju atveju konvencija suteikia teisę šalims, besilaikančioms sociomedicininio požiūrio į narkotikų vartojimą, nesilaikyti šios konvencijos nuostatos (3 str. 2 p.) ir vietoj nuteisimo arba nuobaudos ar papildomai, be nuteisimo arba nuobaudos už nusikaltimą, numatytą šio straipsnio 2 punkte, numatyti teisės pažeidėjo gydymo, auklėjimo, stebėjimo baigus gydymą, darbingumo grąžinimo ir socialinės reintegracijos priemones [3, p. 23].

Iš nagrinėtų konvencijų straipsnių išplaukia, jog šalys, ratifikavusios konvencijas, narkotinių medžiagų neteisėtą laikymą ir įsigijimą kad ir asmeniniams poreikiams, turėtų laikyti nusikaltimu, bet konvencijos nuoroda į „kiekvienos šalies dalyvės konstitucinius principus ir pagrindines teisinės sistemos koncepcijas" rodo, kad tai, ar narkotinių ar psichotropinių medžiagų saugojimas, įsigijimas arba kultivavimas savo poreikiams, bus pripažinta nusikaltimu, priklausys nuo šalių dalyvių specifinių konstitucinių ir kitų teisinių normų. Be to, šalims paliekama teisė apsispręsti dėl sankcijos – gali skirti ar ne kriminalines bausmes, pavyzdžiui, gydymą ir pan.

Kaip matyti iš 2 lentelėje pateiktų duomenų, daugumoje ES valstybių atsakomybė diferencijuota pagal nusikaltimo dalyką. Tais atvejais, kai pas asmenį aptinkama kanapių ir jų preparatų asmeninėms reikmėms, paprastai skiriama bausmė, nesusijusi su laisvės atėmimu. Portugalijoje, Ispanijoje ir Italijoje visų narkotikų turėjimas asmeniniams poreikiams nelaikomas nusikaltimu. Pagal 1988 m. konvencijos 3.2 straipsnio formuluotą kriminalizuoti paruošiamąsias vartojimo veikas neprivaloma, todėl šiose šalyse už tokio pobūdžio pažeidimus taikomos tik administracinės sankcijos (pvz., konfiskuojamas vairuotojo pažymėjimas). Kadangi narkotinių arba psichotropinių medžiagų turėjimas asmeninėms reikmenų nebelaikomas nusikaltimu, nebaudžiama ir už tokias veikas kaip narkotikų transportavimas, turėjimas kaip nuosavybės ir kitas, kai jos yra parengiamosios vartojimo stadijos, nes tai prieštarautų šių šalių sprendimui nebausti už patį narkotikų vartojimo faktą.

Liuksemburge nuo 2001 m. balandžio 27 d. dekriminalizuotas kanapių turėjimas asmeniniams poreikiams, todėl gali būti taikomos tik administracinės sankcijos.

2 lentelė. Narkotikų turėjimo arba įsigijimo fakto reglamentavimas atskirose ES šalyse

Šalis	Narkotikai	Veika	Įstatymo formuluotė	Įstatymas
Austrija	Kanapės arba jų preparatai	Nedidelių kiekių pirkimas arba turėjimas kaip nuosavybės asmeniniams poreikiams	Gali atleisti asmenį nuo atsakomybės už kanapių arba jų preparatų pirkimą ar turėjimą (laikymą), jeigu aptikti nedideli kiekiai asmeninėms reikmėms ir jeigu nėra pagrindo manyti, kad asmeniui reikia medicinos pagalbos	Federalinis įstatymas Nr. 112, Narkotinių medžiagų aktas (BGBl I 112/1997), 5 dalis, 4 skyrius, 35 straipsnis [22]

	Visos kitos narkotinės medžiagos	A) Nedidelių kiekių pirkimas arba turėjimas kaip nuosavybės asmeniniams poreikiams; B) Visais kitais atvejais	Bausmės vykdymas gali būti atidėtas 2 metams Laisvės atėmimas iki 6 mėn. arba bauda; Esant įvairioms sunkinančioms aplinkybėms – laisvės atėmimas iki 3 metų	Federalinis įstatymas Nr. 112, Narkotinių medžiagų aktas (BGBl I 112/1997), 35 straipsnio 1 dalis, 27 straipsnis [22]
Airija	Kanapės arba jų derva	Turėjimas kaip nuosavybės savo poreikiams	Baudžiama: kai nusikaltimas padaromas pirmą kartą – bauda iki 50 svarų sterlingų pagal sumarinį procesą; antrą kartą – bauda iki 100 svarų sterlingų; už visus vėlesnius – arba bauda iki 250 svarų sterlingų arba / ir laisvės atėmimu iki 12 mėn.	1977 m. Teisės aktas dėl narkotikų vartojimo, 3, 27 straipsniai [15]
	Visi kiti narkotikai	Turėjimas kaip nuosavybės	Sumarine tvarka – bauda iki 250 svarų sterlingų arba / ir laisvės atėmimu iki 12 mėn.; Kaltinamąją tvarka – bauda iki 15 000 svarų sterlingų arba / ir laisvės atėmimu iki 7 metų	Ten pat [15]
Graikija	Visi narkotikai	Turėjimas, įsigijimas: A) Narkomanų; B) Ne narkomanų	Narkomanams taikomos medicininio poveikio priemonės ir įskaitoma kaip bausmės atlikimas; Baudžiama laisvės atėmimu; teismas gali sustabdyti bylą, jei kaltinamasis sutinka baigti gydymosi kursą, nėra teistas ir nebuvo taikytas bausmės atidėjimas; Gali būti iš karto atleidžiami nuo bausmės, jeigu nustatoma, kad veika buvo absoliučiai atsitiktinė ir ateityje negali pasikartoti	1987 m. įstatymas su pakeitimais ir papildymais, 12–14 straipsniai [7–8]
Italija	Visi narkotikai	Turėjimas kaip nuosavybės arba įsigijimas asmeniniams poreikiams	Traukiama administracinė atsakomybė; bausmė – vairavimo licencijos arba licencijos ginklui, paso arba kito analogiško dokumento atėmimas	1990 06 26 įstatymas Nr. 309/90, 75 straipsnis [23]
Ispanija	Visi narkotikai	Neteisėtas turėjimas kaip nuosavybės	Bausmė – licencijų vairuoti motorinę transporto priemonę atėmimas iki 3 mėn. arba leidimo turėti šaunamąjį ginklą atėmimas	1992 02 21 įstatymas Nr. 1/1992, 25 straipsnis [13]
Liuksemburgas	A) Kanapės B) Kiti narkotikai	Transportavimas, turėjimas arba įsigijimas asmeniniams poreikiams	Bauda nuo 250 iki 2500 eurų; Laisvės atėmimas nuo 8 dienų iki 6 mėn.	2001 04 27 įstatymas, 7 straipsnis, B 1 papunktis [16]
Portugalija	Visi narkotikai	Įsigijimas arba turėjimas kaip nuosavybės	Laikoma administraciniu pažeidimu	2000 11 29 įstatymas Nr. 30/2000, 2 straipsnis [20]
Šalis	Narkotikai	Veika	Įstatymo formuluotė	Įstatymas
Vokietija	Visi narkotikai	Turėjimas kaip nuosavybės, įsigijimas, kultivavimas, gamyba, importas, eksportas	Laisvės atėmimas nuo 1 mėn. iki 5 metų arba bauda; Viešajam kaltintojui suteikiama galimybė netraukti asmens atsakomybėn esant šioms sąlygoms: nedidelė kaltė; nėra viešo intereso kaltinti; nedidelis narkotikų kiekis ir tik asmeninėms reikmėms	1981 07 21 Narkotikų įstatymas, 29–34 straipsniai [24]
	Kanapės	Nedidelių kiekių turėjimas asmeninėms reikmėms	Konstitucinis Teismas pareiškė, kad baudimas už kanapių turėjimą neprieštarauja Konstitucijai, bet rekomendavo Federalinei valdžiai nustatyti bendrus kriterijus, pagal kuriuos už labai nedidelio kanapių kiekio turėjimą asmeniniams poreikiams nebūtų baudžiama. Tačiau tai nepadaryta ir iki šiol	1994 m. kovo 9 d. Konstitucinio Teismo sprendimas [18]

Prancūzija	Visi narkotikai	Neskiriamas narkotinių medžiagų turėjimas asmeninėms reikmėms ir platinimas	Tačiau praktikoje atsižvelgiama į turimą kiekį ir esant nedideliame kiekiui pažeidėjui taikoma bausmė už vartojimą – laisvės atėmimas iki 1 metų ir bausmė iki 25 000 Prancūzijos frankų	1992 m. gruodžio 16 d., Baudžiamasis kodeksas, 222–239 straipsniai [11]
Jungtinė Karalystė	A klasės narkotikai (heroinas, kokainas)	Neteisėtas turėjimas	Laisvės atėmimas iki 6 mėn. ir/ar bausmė iki 5000 svarų sterlingų (sumarinis procesas); Apkaltinamasis procesas – laisvės atėmimas iki 7 metų ir / ar bausmė (neribota)	1971 m. įstatymas dėl narkotikų vartojimo, 5 straipsnis [14]
	B klasės narkotikai (kanapės, amfetaminai)	Neteisėtas turėjimas	Laisvės atėmimas iki 3 mėn. ir/ar bausmė iki 2500 svarų sterlingų (sumarinis procesas); Apkaltinamasis nuosprendis – laisvės atėmimas iki 5 metų ir / ar bausmė	1971 m. įstatymas dėl narkotikų vartojimo, 5 straipsnis [14]
	C klasės narkotikai (barbituratai)	Neteisėtas turėjimas	Laisvės atėmimas iki 3 mėn. ir / ar bausmė iki 1000 svarų sterlingų	1971 m. įstatymas dėl narkotikų vartojimo, 5 straipsnis [14]
Belgija	Kanapės ir visi kiti narkotikai	Neteisėtas turėjimas	Laisvės atėmimas nuo 3 mėn. iki 5 metų ir / ar bausmė; Turėjimas asmeninėms reikmėms – gali būti bausmė suspenduojama nustatant probacijos terminą arba ir be jo; 1998 m. direktyvoje nurodoma už kanapių turėjimą asmeninėms reikmėms bausti švelniausiai, palyginti su kitais narkotikais	1998 m. gegužės 8 d. direktyva, 1921 m. aktas, 2bis skyrius [25]
Olandija	Kanapės	Neteisėtas turėjimas	Iki 5 g nėra keliama byla arba baudžiama; Didesni kiekiai – laisvės atėmimas iki 1 mėn. ir/ar bausmė	Opijaus įstatymas, 2, 10 skyriai [19]
	Kiti narkotikai	Neteisėtas turėjimas	Mažiau nei 0,5 g – nebaudžiama, bet policija juos konfiskuoja ir konsultuojasi su sveikatos priežiūros įstaigomis dėl gydymosi reikalingumo; Didesnis kiekis – laisvės atėmimas iki 1 metų ir/ar bausmė; Sunkinančiomis aplinkybėmis – laisvės atėmimas iki 8 metų ir/ar bausmė	Ten pat [19]
Suomija	Visi narkotikai	Neteisėtas turėjimas arba įsigijimas	Baudžiama laisvės atėmimu iki 2 metų arba bausmė	Baudžiamasis kodeksas, 50 skyrius, 1 poskyris [6].
Švedija	Visi narkotikai	Neteisėtas turėjimas	Atsižvelgiant į nusikaltimo sunkumą: Nesunkus – bausmė arba laisvės atėmimas iki 6 mėn.; Vidutinio sunkumo – laisvės atėmimas iki 3 metų; Sunkus – laisvės atėmimas nuo 2 iki 10 metų	Narkotikų (baudimo) įstatymas, 1, 2 skyriai [9]

Kaip matyti iš 2 lentelėje pateiktų duomenų, daugumoje ES valstybių atsakomybė diferencijuota pagal nusikaltimo dalyką. Tais atvejais, kai pas asmenį aptinkama kanapių ir jų preparatų asmeninėms reikmėms, paprastai skiriama bausmė, nesusijusi su laisvės atėmimu. Portugalijoje, Ispanijoje ir Italijoje visų narkotikų turėjimas asmeniniams poreikiams nelaikomas nusikaltimu. Pagal 1988 m. konvencijos 3.2 straipsnio formuluotę kriminalizuoti paruošiamasis vartojimo veikas neprivaloma, todėl šiose šalyse už tokio pobūdžio pažeidimus taikomos tik administracinės sankcijos (pvz., konfiskuojamas vairuotojo pažymėjimas). Kadangi narkotinių arba psichotropinių medžiagų turėjimas asmeninėms reikmėms nebelaikomas nusikaltimu, nebaudžiama ir už tokias veikas kaip narkotikų transportavimas, turėjimas kaip nuosavybės ir kitas, kai jos yra parengiamosios vartojimo stadijos, nes tai prieštarautų šių šalių sprendimui nebausti už patį narkotikų vartojimo faktą.

Liuksemburge nuo 2001 m. balandžio 27 d. dekriminalizuotas kanapių turėjimas asmeniniams poreikiams, todėl gali būti taikomos tik administracinės sankcijos.

Šalyse, kuriose įstatymiškai nėra diferencijuota atsakomybė pagal narkotikų rūšį, pavyzdžiui, Suomijoje, Prancūzijoje, Švedijoje, Graikijoje, dideli įgaliojimai yra suteikti vykdo-

mosioms teisėsaugos institucijoms, todėl asmuo, patrauktas baudžiamajon atsakomybėn tik už narkotikų turėjimą, nebūtinai bus nuteistas, nes teismams suteikti gana dideli įgaliojimai – tai priklauso nuo kiekvienos šalies specifinių nacionalinių įstatymų, konkretaus atvejo aplinkybių (ar narkomanas, ar ne), vietovės, kur buvo padarytas pažeidimas (mieste ar kaime), turimo narkotiko kiekio ir rūšies.

Nepaisant visų išdėstytų skirtumų ir aplinkybių, ES šalyse yra nusistovėjusi bendra praktika, kad pilnametis asmuo yra faktiškai sulaikomas už narkotikų turėjimą, o sprendami klausimą dėl jo patraukimo atsakomybėn atitinkami pareigūnai privalo įvertinti keturis veiksnius – nusikaltimo padarymo priežastis, narkotikų kiekį, rūšį, kelintą kartą asmuo nusikalto.

Nusikaltimo padarymo tikslai ir motyvai

Nusikaltimą tiriantys pareigūnai visų pirma nustato, ar pas asmenį aptikti narkotikai buvo skirti asmeninėms reikmėms ar parduoti. Šis skirtumas – vienoje šalyse akivaizdus, kitose ne – yra esminis sprendžiant klausimą, ar bausti už narkotikų turėjimą.

Vienuolikoje iš penkiolikos ES šalių narkotikų turėjimas asmeniniams poreikiams yra traktuojamas kaip lengvinanti aplinkybė, į kurią atsižvelgiama skiriant bausmę. Bausmė už šį nusikaltimą gali būti nuo įspėjimo iki baudų, areštų arba net kalėjimo. Ispanijoje, Italijoje ir Portugalijoje narkotikų turėjimas asmeninėms reikmėms laikoma administraciniu pažeidimu.

Keturiuose šalyse – Prancūzijoje, Graikijoje, Švedijoje ir Suomijoje – kur narkotikų turėjimas asmeninėms reikmėms oficialiai nėra įtvirtintas kaip lengvinanti aplinkybė kiekvienu konkrečiu atveju, teismai sprendžia, kokių veiksmų reikia imtis – ar taikyti baudžiamąjį įstatymą, ar imtis kitokių veiksmų (pvz., apsiriboti įspėjimu). Tačiau vis akivaizdesnės tampa naujos tendencijos, tarp jų ir Prancūzijos 1999 m. direktyva [11, p. 1], pagal kurią rekomenduojama teikti pirmenybę medicininio poveikio priemonėms ir kuo mažiau taikyti kriminalines bausmes tiems asmenims, kurie nepadarė jokio kito nusikaltimo, išskyrus tai, kad neteisėtai vartojo narkotikus. Graikijos 1999 m. įstatymas [26, p. 1] nedidelę prekybą narkotikais traktuoja kaip daug menkesnį nusikaltimą nei organizuotą prekybą narkotikais (už ją baudžiama griežtai). Tai daroma narkomanų, kurie parduoda nedidelį kiekį skirtų narkotikų siekdami prasimanyti pinigų savo asmeniniams poreikiams patenkinti, naudai.

Turimas kiekis

Antrasis bendras veiksnys, į kurį atsižvelgiama visose ES šalyse, – turimų narkotikų kiekis. Logiškai nedidelis turimų medžiagų kiekis leidžia daryti išvadą, kad narkotikai skirti asmeninėms reikmėms tenkinti, o ne prekiauti jais. Tačiau atskirose šalyse ne visuomet aišku, kokį medžiagos kiekį laikyti skirtą asmeniniams poreikiams, o kokį – prekiauti. Todėl kiekvienu konkrečiu atveju sprendžiama atsižvelgiant į bylos aplinkybes.

Be to, visuomet paisoma psichofizinės asmens būklės. Asmuo, kurio priklausomybės nuo narkotikų požymiai akivaizdūs, netgi jeigu jis/ji jau yra žinomi policijai, vietoje kriminalinės bausmės bus priverstas išeiti gydytosi arba paramos programą.

Narkotikų rūšis

Teismai taip pat atsižvelgia į turimų narkotikų rūšį. Šiuo atžvilgiu ES vykdoma bendra politika. Pagal narkotikų poveikį žmogaus sveikatai narkotikai skirstomi į dvi dideles grupes – kanapes bei jų preparatus ir visus kitus narkotikus. Į kanapių, marihuanos, hašišo ir jų išvestinių preparatų turėjimą žiūrima gerokai atlaidžiau nei į pavojingesnių narkotikų turėjimą ir todėl baudžiama gerokai švelniau.

Pakartotinis teistumas

Pakartotinis teistumas laikomas sunkinančia aplinkybe narkotikų turėjimo atvejais, nors ir akivaizdu, kad nusikaltimų, susijusių su narkotikų turėjimu, narkomanas per savo gyvenimą padarys ne vieną.

Akivaizdu, kad ES dideli įgaliojimai suteikti teismams, tačiau pagrindiniai principai yra vienodi visose ES šalyse – traukiant asmenis baudžiamojon atsakomybėn atsižvelgiama į išvardytus kriterijus ir visuomet diferencijuojama atsakomybė pagal tai, ar pas asmenį aptikti narkotikai skirti asmeninėms reikmėms, ar prekiauti.

Kaip pažymėtina ankstesniame skyriuje, ES vis labiau įsivyrėja nebaudimo už narkotikų vartojimą tendencija, kai tai nekelti tiesioginės grėsmės ir nedaro žalos visuomenei, tačiau daugelyje šalių (išskyrus Italiją, Ispaniją) asmuo, vartojantis narkotikus, gali būti patrauktas baudžiamojon atsakomybėn už narkotikų įsigijimą, turėjimą, laikymą, kultivavimą ir pan., t. y. už veikas, tiesiogiai susijusias su narkotikų vartojimu. Tačiau iš apžvelgtų įstatymų ir praktikos galima daryti išvadą, kad ES šalyse arba įstatymo, arba teisinės praktikos lygmeniu diferencijuojami pažeidimai, susiję su asmeniniu narkotikų vartojimu, ir pažeidimai, susiję su neteisėta prekyba narkotikais. Atitinkamai diferencijuojamos ir sankcijos bei atsakomybė. Narkotikų turėjimo asmeniniams poreikiams faktas vis dažniau sprendžiamas medicininėmis bei socialinėmis priemonėmis ir rečiau – baudžiamojo poveikio. Be to, daugelyje ES valstybių arba įstatymiškai, arba praktikoje diferencijuota asmens atsakomybė pagal narkotinių medžiagų rūšis. Beveik nė vienoje šalyje nebaudžiama laisvės atėmimo bausme, kai pas asmenį aptinkama nedideli kanapių preparatų kiekiai, skirti asmeninėms reikmėms. Tačiau kiekvienoje šalyje gali būti atsižvelgiama į skirtingas pažeidimo aplinkybes, be to, skirtingose šalyse yra nustatyti skirtingi medžiagų kiekiai, rūšys, nurodyta, kada asmuo gali išvengti laisvės atėmimo bausmės ir pan.

Lietuvoje BK 232¹ straipsnis nustato baudžiamąją atsakomybę už neteisėtą narkotikų įgijimą, laikymą, gabenimą arba siuntimą. Atsižvelgiant į 1988 m. konvencijos rekomendacijas yra diferencijuota baudžiamoji atsakomybė pagal tai, ar kaltinamasis turėjo tikslą jas parduoti ar kitaip platinti, ar šio tikslo neturėjo. Atitinkamai diferencijuotos ir sankcijos: neturint tikslo platinti – laisvės atėmimas iki 3 metų arba pataisos darbai iki 2 metų. Nagrinėjamo straipsnio 2 dalyje numatyta kvalifikuojanti aplinkybė, kad asmeniui, traukiamam atsakomybėn už minėtą veiką ir prieš tai padariusiam vieną iš narkotinių nusikaltimų, skiriama griežtesnė sankcija – laisvės atėmimas iki 5 metų. Turint tikslą platinti – laisvės atėmimas nuo 5 iki 10 metų. Naujajame kodekse sankcijos sušvelnintos – asmuo už neteisėtą disponavimą narkotikais neturint tikslo jų platinti gali būti nubaustas bausme, nesusijusia su laisvės atėmimu – bauda arba areštu; arba laisvės atėmimu iki 2 metų. Be to, diferencijuota atsakomybė pagal nusikaltimo dalyko kiekį – už nedidelį kiekį numatyta dar švelnesnė sankcija – viešieji darbai, laisvės apribojimas arba bauda, arba areštas [5]. Asmenims, disponuojantiems narkotinėmis medžiagomis platinimo tikslais, bausmės irgi yra diferencijuotos pagal narkotinių medžiagų kiekį – dėl to naujojo įstatymo redakcija šiuolaikiškesnė ir labiau atitinkanti ES vykdomą politiką.

3. Nelegali prekyba narkotikais

Visose trijose JTO konvencijose neteisėta prekyba narkotikais yra laikoma nusikaltimu ir šalys yra įpareigosotos atsižvelgiant į savo konstitucijas nustatyti baudžiamąją atsakomybę už tokio pobūdžio nusikaltimus bei taikyti griežtas bausmes, tokias kaip, pavyzdžiui, laisvės atėmimo bausmė, kai minėta veika yra padaryta tyčia. Tačiau konvencijose numatyta galimybė šalims netaikyti laisvės atėmimo bausmės, kai, pavyzdžiui, padaromas nedidelis nusikaltimas; kaip alternatyvą galima skirti gydymą, perauklėjimą, reabilitaciją ir pan., t. y. konvencijos palieka ją ratifikavusioms valstybėms nemažą veiksmų laisvę.

Kaip matyti iš 3 lentelės, narkotikų pardavimas yra laikomas sunkiu nusikaltimu visose ES šalyse. Kai kuriose iš jų faktas, kad nusikaltėlis yra narkomanas, laikomas lengvinančia aplinkybe, be to, gali būti atsižvelgiama ir į kitus veiksnius, tokius kaip platinamų narkotikų rūšis ir kiekis. Apskritai už narkotikų pardavimą yra baudžiama, nors bausmės griežtumas labai priklauso nuo to, kaip bylos aplinkybės įvertins teisėsauga.

3 lentelė. Baudžiamoji atsakomybė už nelegalią prekybą narkotikais atskirose ES valstybėse¹

Šalis	Bausmė (laisvės atėmimas)	Praktika
Airija	Iki 7 metų (už prekybą kanapėmis); Iki gyvos galvos (už prekybą likusiais narkotikais)	Airijos įstatymai skiria kanapes ir kitus narkotikus. Už prekybą kanapėmis asmeniniam vartojimui bausmė – laisvės atėmimas iki 7 metų, tuo tarpu už kitų narkotikų pardavimą – iki gyvos galvos. Neskiriami narkomanai–pardavėjai ir pardavėjai
Austrija	Iki 3 metų; Iki 5 metų esant sunkinančioms aplinkybėms; Nuo 1 iki 10 metų (veikiant komerciniais tikslais arba kaip gaujos nariui); Nuo 1 iki 15 metų (gaujos narys, turintis neišnykusį teistumą už prekybą narkotikais; didesnės nei 10 narių nusikalstamos grupuotės, įsteigtos daryti narkotinius nusikaltimus, narys; atvejai, kai narkotikų kiekis 25 ir daugiau kartų viršija „didelį kiekį“); Nuo 10 iki 20 metų (organizacijos, prekiaujančios narkotikais, vadovui) (nuo 2001 m. – iki gyvos galvos)	Įstatymas skiria platintojus ir narkomanus–pardavėjus (parduoda siekdami įsigyti pinigų asmeniniams poreikiams) netgi esant sunkinančioms aplinkybėms; narkotinių arba psichotropinių medžiagų „dideli kiekiai“ jau yra nustatyti sveikatos ministro dekretu (anksčiau tai buvo nustatyta teismų praktikoje) [17]
Belgija	Nuo 3 mėn. iki 5 metų ir /ar bauda iki 100 000 Belgijos frankų; Nuo 10 iki 20 metų arba iki gyvos galvos esant sunkinančioms aplinkybėms	Įstatymas neskiria pardavėjų ir narkomanų–pardavėjų, siekiančių gauti pinigų savo asmeniniams poreikiams, tačiau 1993 m. aplinkraštyje skiriamos trys pažeidėjų rūšys: atsitiktiniai vartotojai; nuolatiniai vartotojai; profesionalūs platintojai. Atitinkamai siūloma diferencijuoti ir bausmes
Šalis	Bausmė (laisvės atėmimas)	Praktika
Danija	Iki 3 metų arba bauda (pirmąkart); Iki 6 metų (ne pirmąkart); Iki 10 metų	Įstatymas neskiria pardavėjų ir narkomanų–pardavėjų, siekiančių gauti pinigų savo asmeniniams poreikiams, tačiau generalinio prokuroro direktyva nurodo, kad reikia bausti labai švelniai už vietinę prekybą kanapėmis siekiant patenkinti asmeninius poreikius
Graikija	Iki 6 mėn. laisvės atėmimas arba bauda (už nedidelio kiekio pardavimą asmeninėms reikmėms); Nuo 10 iki 20 metų ir bauda nuo 1 000 000 iki 100 000 000 drachmų; Laisvės atėmimas iki gyvos galvos ir bauda nuo 10 mln. iki 200 mln. drachmų (pvz., kai veikia kaip organizuoto nusikalstamo susivienijimo narys, yra recidyvistas, įtraukia nepilnamečius)	Skiriami narkomanai ir ne narkomanai. Pirmieji paprastai nebaudžiami arba baudžiami švelniau už antruosius (10-13 straipsniai) [8]
Ispanija	1. Pagrindinės bausmės: nuo 1 iki 3 metų ir bauda. 2. Sunkinančiomis aplinkybėmis: nuo 3 iki 9 metų ir bauda. 3. Itin sunkinančiomis aplinkybėmis: didesnėmis nei 2 punkte nurodytos bausmės	Įstatyme diferencijuojama atsakomybė pagal atskiras narkotikų rūšis ir pagal tai, kokią žalą jie sukelia sveikatai, bei pagal narkotikų prekybos aplinkybes (368–370 straipsniai) [26]
Italija	Neteisėta gamyba, prekyba ir kt. – nuo 8 iki 20 metų ir bauda nuo 50 mln. iki 500 mln. lirų (I, III sąrašai); Nuo 2 iki 6 metų ir bauda nuo 10 mln. iki 150 mln. lirų (II, IV sąrašai)	Po 1993 m. potvarkio policija ir teismai, remdamiesi surinktais įrodymais, sprendžia, ar vartotojas, pas kurį rasta narkotikų, yra įsitraukęs į prekybą narkotikais, ar jų įsigijo tik asmeninėms reikmėms [23, p. 3]
Jungtinė Karalystė	Sumarinio proceso tvarka: A rūšis: laisvės atėmimas iki 12 mėn. arba / ir 400 svarų	Tos pačios bausmės už prekybą narkotikais numatytos tiek prekeiviams,

¹ Lentelė parengta remiantis pateiktomis Europos teisinės duomenų bazės narkotikų klausimais duomenimis (ELDD), internetinis adresas – http://eldd.emcdda.org/trends/trends_trafficking.shtml (išskyrus kai yra nurodoma kitaip).

	sterlingų bauda; B rūšis: sankcija ta pati; C rūšis: laisvės atėmimas iki 6 mėn. arba / ir 200 svarų sterlingų bauda; Apkaltinamuoju nuosprendžiu: A rūšis: laisvės atėmimas iki 14 metų ir / arba bauda; B rūšis: laisvės atėmimas iki 14 metų ir / arba bauda; C rūšis: laisvės atėmimas iki 5 metų ir / arba bauda	tiek vartotojams atsižvelgiant į narkotikų rūšį. Bausmės dydis priklauso nuo baudžiamojo proceso formos [14, p. 30]
Liuksemburgas	Už prekybą (ir visus kitus neteisėtus veiksmus) – laisvės atėmimas nuo 1 iki 5 metų ir bauda nuo 5000 iki 50 mln. Liuksemburgo frankų; Laisvės atėmimas nuo 5 iki 15 metų ir bauda nuo 50 000 iki 50 mln. Liuksemburgo frankų esant sunkinančioms aplinkybėms (pvz., prieš nepilnametį); Laisvės atėmimas nuo 15 iki 20 metų ir bauda, jeigu veikė kaip nusikalstamos organizacijos narys; Laisvės atėmimas iki gyvos galvos, jei būdamas nusikalstamos organizacijos narys veikė prieš nepilnametį	Tiek vartotojai, prekiaujantys narkotikais, tiek narkomanai, prekiaujantys, kad užsidirbtų pinigų asmeniniams poreikiams, įstatymiškai baudžiami vienodai. Esant sunkinančioms aplinkybėms – laisvės atėmimu iki gyvos galvos (8–10 straipsniai) [27]
Olandija	I sąrašo medžiagų importas ir eksportas: Iki 22 metų (12 metų plius nuo 1 iki 3 metų, jeigu nuteistas antrą kartą, plius iki 6 metų, jeigu nuteistas asmuo negali sumokėti iš visų nusikalstamų sandorių gautos finansinės naudos) ir iki 1 000 000 guldenų bauda; II sąrašo medžiagų importas ir eksportas: Iki 13 metų (7 metai už nusikalstamas organizacijas ir dar 6 metai, jeigu nuteistasis negali sumokėti iš visų nusikalstamų sandorių gautos finansinės naudos) ir iki 1 000 000 guldenų bauda; Kai importuojamos ar eksportuojamos II sąrašo medžiagos sumaišytos su 0,5 g ar daugiau I sąrašo esančios medžiagos: Iki 22 metų (12 metų plius nuo 1 iki 3 metų, jeigu nusikalsta pakartotinai, ir dar iki 6 metų, jeigu nuteistas asmuo negali sumokėti iš visų nusikalstamų sandorių gautos finansinės naudos) ir iki 1 000 000 guldenų bauda	Olandijos įstatymuose skiriama prekyba esant „priimtina rizikai“ ir kitais narkotikais bei nacionalinė ir tarptautinė prekyba narkotikais. Pakartotiniai nusikaltimai gali būti baudžiami griežčiau (19, 10–13 straipsniai) [28, p. 2]
Šalis	Bausmė (laisvės atėmimas)	Praktika
Portugalija	1. Paprasti nusikaltimai: Nuo 4 iki 12 metų (I, III sąrašai); Nuo 1 iki 5 metų (IV sąrašas); Nuo 2 iki 10 metų (V, VI sąrašas). 2. Sunkinančios aplinkybės (pvz., platinama nepilnamečiui, kai nusikaltimo subjektas – pareigūnas): minimalios ir maksimalios bausmės padidina ketvirtadaliu. 3. Nusikalstami susivienijimai (asociacijos): Nuo 10 iki 25 metų už dalyvavimą; Nuo 12 iki 25 metų kiekvienam, vadovaujančiam tokiai organizacijai. 4. Lengvesni nusikaltimai (atsižvelgiant į visas bylos aplinkybes): Nuo 1 iki 5 metų (I, III, V, VI sąrašai); iki 240 dienų (IV sąrašas)	Narkomanai, prekiaujantys narkotikais, siekdami gauti pinigų asmeniniams poreikiams, baudžiami atsižvelgiant į bylos aplinkybes ir į skirtingus sąrašus: I, III – iki 3 metų; IV – iki 1 metų. Pažeidėjas laikomas platintoju – narkomanu, kai rastas kiekis viršija 5 normalias kasdienes dozes (12, 21, 24-26 straipsniai) [29]
Prancūzija	Iki 5 metų ir bauda; Iki 10 metų ir bauda (pagrindiniai nusikaltimai); Iki 30 metų (narkotikais prekiaujančios grupės narys); Įkalinimas iki gyvos galvos (gaujos vadas)	1992 m. buvo įvestos atskiros bausmės narkotikus vartojantiems asmenims, tiekiantiems narkotikus kitiems asmenims vartoti (maksimali bausmė iki 5 metų ir bauda; iki 10 metų – esant sunkinančioms aplinkybėms)
Suomija	Iki 2 metų arba bauda; Nuo 1 iki 10 metų (sunkus nusikaltimas)	Prekyba narkotikais laikoma sunkesniu nusikaltimu nei narkotikų turėjimas asmeninėms reikmėms [6]
Švedija	Paprastas – iki 3 metų; Sunkinančios aplinkybės – nuo 2 iki 10 metų; Keletas nusikaltimų arba recidyvizmas – iki 18 metų	Švedijos įstatymai suteikia teismui teisę atsižvelgiant į narkotiko rūšį ir kiekį nusikaltimą pripažinti mažareikšmiu ir skirti bausmę – laisvės atėmimą iki 6 mėn. arba tik baudą. Sprendžiant, ar

		nusikaltimas sunkus, nustatinėjama, ar tai buvo didelio masto ir profesionalios veiklos dalis, ar tai susiję su ypač dideliais narkotikų kiekiais. Sprendimas priimamas kiekvienu konkrečiu atveju atsižvelgiant į visas aplinkybes (9, 1–3 straipsniai) [30]
Vokietija	<p>1. Paprasti narkotiniai nusikaltimai (pvz., auginimas, gaminimas, turėjimas, įsigijimas, pardavimas nedideliais kiekiais) – laisvės atėmimas iki 5 metų arba bauda;</p> <p>2. Paprasti narkotiniai nusikaltimai esant sunkinančioms aplinkybėms (pvz., darant narkotinius nusikaltimus keliamas pavojus ne mažiau kaip dviejų žmonių sveikatai, narkotikai gabenami komerciniais tikslais) – laisvės atėmimas nuo 1 iki 15 metų;</p> <p>3. Sunkiausi nusikaltimai: priklauso gaujai, kuri sukurta narkotiniams nusikaltimams daryti ir kuri importuoja, augina, gamina, prekiauja dideliais narkotikų kiekiais; įtraukiami nepilnamečiai ir / arba panaudojami šaunamieji ginklai ar kiti pavojingi daiktai – laisvės atėmimas nuo 5 iki 15 metų</p>	Įstatymas neskiria pardavėjų ir narkomanų–pardavėjų. Tačiau teismai gali nuspręsti nebausti narkomanų už narkotikų asmeniniams poreikiams kultivavimą, gaminimą, importą ar eksportą (24, 29–30 b straipsniai)

Kaip matyti iš pateiktos lentelės, ES vyraujanti bausmė už prekybą narkotikais yra laisvės atėmimas, kuris gali būti nuo kelių mėnesių (pvz., 3 mėn. Belgijoje) iki laisvės atėmimo iki gyvos galvos (pvz., Graikijoje). Bausmės dydis priklauso nuo nusikaltimo sunkumo, sunkinančių aplinkybių, narkotikų kiekio, rūšies ir pan. Šešiose ES šalyse – Belgijoje, Graikijoje, Prancūzijoje, Airijoje, Liuksemburge ir Jungtinėje Karalystėje – maksimali bausmė už prekybą narkotikais – laisvės atėmimas iki gyvos galvos.

Vokietijoje, Danijoje, Belgijoje ir Suomijoje už paprastą (be kvalifikuojančių aplinkybių) nusikaltimą gali būti skiriama bausmės rūšis – bauda. Penkiose valstybėse – Belgijoje, Ispanijoje, Prancūzijoje, Italijoje ir Olandijoje – numatytos dvi bausmės – ir laisvės atėmimas, ir bauda.

Septyniose šalyse nustatytos tik maksimalios bausmės už prekybą narkotikais (minimalių nėra). Keliose šalyse – Vokietijoje, Graikijoje, Austrijoje – už dalį nusikaltimų nustatytos ir minimalios, ir maksimalios bausmės ribos, o už kai kurias nusikaltimo rūšis nurodyta tik maksimali bausmės rūšis. Likusiose šalyse – Belgijoje, Ispanijoje, Italijoje, Liuksemburge, Portugalijoje – nurodoma tiek minimali, tiek maksimali bausmės riba.

Kai kuriose ES šalyse – Ispanijoje, Prancūzijoje, Austrijoje – įstatymiškai skiriami pardavėjai ir narkomanai–pardavėjai (parduoda narkotikus siekdami gauti pinigų savo poreikiams tenkinti). Pastariesiems skiriamos švelnesnės bausmės. Tačiau praktikoje visų ES šalių teismai skirtingai traktuoja narkomanus–pardavėjus ir pardavėjus – pastariesiems visuomet skiriamos griežtesnės bausmės nei pirmajai platintojų kategorijai.

Italijoje, Portugalijoje, Olandijoje, ir Jungtinėje Karalystėje baudžiamoji atsakomybė diferencijuojama pagal narkotikų rūšis. Visose minėtose šalyse, išskyrus Olandiją, sankcijos dydis priklauso nuo to, į kurį sąrašą įtraukta narkotinė arba psichotropinė medžiaga. Olandijoje visos narkotinės medžiagos skirstomos į dvi dideles grupes – „priimtinos rizikos“ narkotikus ir „nepriimtinos rizikos“ narkotikus.

Galima daryti išvadą, kad visos ES valstybės laikosi JTO konvencijose nustatytos politikos, tačiau pasinaudamos suteikta veiksmų laisve šiek tiek skirtingai įgyvendina konvencijų normas – vienos šalys daugiau dėmesio skiria narkomanams ir jų reintegracijos į visuomenę politikai, kitos labiau rūpinasi visuomenės saugumu ir skiria griežtesnes bausmes, be to, skirtingose šalyse atsižvelgiama į skirtingas nusikaltimo aplinkybes. Vienur svarbiausia – nusikaltimo padarymo tikslas, kitur – nusikaltimo dalykas ir jo kiekis, dar kitur – svarbiausia nusikaltėlio asmenybė. T.y. visose šalyse baudžiama už prekybą narkotikais, tačiau praktika yra susiklosčiusi pagal kiekvienos šalies nacionalines bei kultūrinės tradicijas ir šiek tiek, tačiau ne iš esmės skiriasi.

Lietuvoje už narkotinių medžiagų platinimą numatyta bausmė – laisvės atėmimas nuo 6 iki 15 metų, o esant sunkinančioms aplinkybėms – laisvės atėmimas nuo 8 iki 15 metų [4, p.

109]. Naujai priimtame Baudžiamajame kodekse atitinkamai minimali bausmė – areštas arba laisvės atėmimas iki trejų metų (nedidelis kiekis), maksimali bausmė – laisvės atėmimas nuo 5 iki 15 metų (už labai didelį kiekį) [4, p. 43]. Naujojo Kodekso normos labiau atspindi šiandieninę padėtį, nes atsižvelgiama į platinamos medžiagos kiekį, tačiau nediferencijuojama atsakomybė pagal kitus kriterijus, pavyzdžiui, bendrininkavimą, pakartotinumą, tuo tarpu dabar galiojančiame Kodekse – diferencijuojama.

Išvados

Nacionaliniai ES šalių įstatymai narkotikų srityje yra ganėtinai suderinti, nes visi jie atitinka JTO konvencijas. Padėtis ES šalyse yra nuolat analizuojama Tarybos lygmeniu nuo bendro 1996 m. priimto veiksmų plano, kuriuo siekiama suderinti šalių, Europos Sąjungos narių, įstatymus ir jų taikymą kovojant su narkomanija ir užkertant kelią nelegaliam narkotikų gabenimui.

Tačiau nepaisant visų pastangų sukurti ir išplėtoti bendras strategijas ir bendrą politiką šiuo klausimu skirtumai išlieka. Jiems turi įtakos šalių tradicijos bei istoriniai skirtumai. ES įtvirtintas subsidiarumo principas suteikia šalims narėms teisę plėtoti regioninę ir vietinę strategiją klausimais, kurie nesusiję su esminiais bendrais ES interesais. Tai gi šalims suteikiama teisė pačioms nustatyti narkotikų poreikio mažinimo strategijas šalių viduje. Pagrindiniai teisiniai aspektai yra įtvirtinti sutartyje, bet akivaizdūs skirtumai tarp šalių egzistuoja netgi ir taikant bei vertinant tarptautines konvencijas. Todėl skirtingų nuomonių ir skirtingų pasiūlymų pasitaiko ir atskirose valstybėse įvairiais lygmenimis:

- vykdomoje nacionalinėje politikoje;
- kaimyninėse šalyse ir vienos šalies skirtinguose regionuose.

Pavyzdžiui, skirtumai nacionaliniu lygmeniu:

- platus bausmių diapazonas už prekybą narkotinėmis medžiagomis ir jų laikymą;
- skirtingas požiūris į narkotikų vartojimą;
- kai kuriose šalyse narėse (pvz., Danijoje) įvestas kanapių ir jų preparatų skirtumas bei visų kitų narkotikų skirtumas (tai atsispindi ir nusikaltimų apibrėžimuose, ir nustatant bausmes už narkotikų vartojimą, jų laikymą arba prekybą jais).

Šie skirtumai atrodo menkesni nagrinėjant praktinį šių įstatymų taikymą Europos Sąjungoje:

- prioritetas teikiamas medicininėms ir socialinėms priemonėms, o ne laisvės atėmimo bausmei, ypač kai kaltinamasis nori išeiti gydymo kursą;
- kai narkotikai vartojami tik reikalingais ir nėra sunkinančių aplinkybių, narkotikus vartojantis asmuo yra skatinamas ateityje atsakyti juos vartoti, jam skiriama pinigine bausme arba kitos administracinės sankcijos;
- pataisos įstaigos vaidina svarbų vaidmenį tik tuomet, kai kalbama apie didelius narkotikų kiekius arba esant sunkinančioms aplinkybėms;
- kai padaromi nusikaltimai, kurių dalykas yra kanapės, taikomos mažesnės bausmės;
- už nelegalią prekybą narkotikais griežtai baudžiama visose ES šalyse;
- mažesnės bausmės skiriamos asmenims, kurie padaro nusikaltimus būdami narkomanais.

Lietuvoje, būsimoje ES narėje, galiojantys įstatymai atitinka tiek JTO vykdomą politiką ir konvencijas, tiek ES vykdomą politiką ir nėra kažkokių esminių skirtumų lyginant su ES šalių įstatymais ir praktika. Tačiau mūsų šalies baudžiamuosiuose įstatymuose, atsižvelgiant į kitų šalių patirtį, turėtų būti diferencijuota baudžiamoji atsakomybė ir pagal tai, kokia narkotinė medžiaga yra nusikaltimo dalykas, t. y. pagal jos poveikį žmogaus organizmui, ir nustatyta, kad už kanapes ir jų preparatus būtų baudžiama švelniau nei už kitus narkotikus.



LITERATŪRA

1. **1961 metų** Bendroji narkotinių medžiagų konvencija // Valstybės žinios. 2001 06 15. Nr. 51–1786.
2. **1971 metų** Psichotropinių medžiagų konvencija // Valstybės žinios. 2001 06 13. Nr. 50–1743.
3. **1988 metų** Jungtinių Tautų Organizacijos konvencija „Dėl kovos su neteisėta narkotinių priemonių ir psichotropinių medžiagų apyvarta“ // Valstybės žinios. 1998 04 22. Nr. 38. Akto Nr. 1004.
4. **Lietuvos Respublikos** baudžiamasis kodeksas. Lietuvos Respublikos teisingumo ministerija. Rinkinys segtuvas. – Vilnius: VĮ Teisinės informacijos centras.
5. **Lietuvos Respublikos** baudžiamasis kodeksas. Patvirtintas 2000 m. rugsėjo 26 d. įstatymu Nr. VIII–1968 // Valstybės žinios. Nr. 89.
6. **Finland**, Penal Code, Chapter 50: narcotics offences (17.12.1993/1304). Internetinis adresas: http://eldd.emcdda.org/databases/eldd_legal_text.cfm?id=526&lang=en&T=2
7. **Greece**, Law No. 1729 of 1987 Combat against the spread of drugs, protection of youth and other provisions. Internetinis adresas: http://eldd.emcdda.org/databases/eldd_legal_text.cfm?id=440&lang=en&T=2
8. **Greece**, Law No. 2161/1993 Amendment and completion of the provisions of the Law 1729/1987 „Fighting against the spread of drugs, protection of youth and other provisions“. Internetinis adresas: http://eldd.emcdda.org/databases/eldd_legal_text.cfm?id=441&lang=en&T=2
9. **Sweden**, Narcotics Drugs (Punishments) Act, given at the Palace of Stockholm, March 8, 1968, Swedish Code of Statutes 1968:64. Internetinis adresas: http://eldd.emcdda.org/databases/eldd_legal_text.cfm?id=313&lang=en&T=2
10. **Country** profile – Belgium. European Legal Database on Drugs. An EMCDDA Project. Internetinis adresas: http://eldda.org/databases/eldd_national_reviews.cfm?country=BE
11. **Country** profile – France. European Legal Database on Drugs. An EMCDDA Project. Internetinis adresas: http://eldda.org/databases/eldd_national_reviews.cfm?country=FR
12. **Country** profile – Portugal. European Legal Database on Drugs. An EMCDDA Project. Internetinis adresas: http://eldda.org/databases/eldd_national_reviews.cfm?country=PT
13. **Spain**, Constitutional law No.1/1992, of 21 February, on the Protection of Public Safety. Internetinis adresas: http://eldd.emcdda.org/databases/eldd_legal_text.cfm?id=564&lang=en&T=2
14. **United Kingdom**. Misuse of Drugs Act 1971. Internetinis adresas: http://eldd.emcdda.org/databases/eldd_legal_text.cfm?id=1861&lang=en&T=1
15. **Ireland**, Misuse of drugs act, 1977, No.12/1977. Internetinis adresas: http://eldd.emcdda.org/databases/eldd_legal_text.cfm?id=370&lang=en&T=1
16. **Country** profile – Luxembourg. Legal Database on Drugs. An EMCDDA Project. Internetinis adresas: http://eldd.emcdda.org/databases/eldd_country_profiles.cfm?country=LU
17. **Country** profile – Austria. European Legal Database on Drugs. An EMCDDA Project. Internetinis adresas: http://eldda.org/databases/country_profiles.cfm
18. **Country** profile – Germany. European Legal Database on Drugs. An EMCDDA Project. Internetinis adresas: http://eldda.org/databases/eldd_national_reviews.cfm?country=DE
19. **Netherlands**. The Opium act, (as amended March 1999). Internetinis adresas: http://eldd.emcdda.org/databases/eldd_legal_text.cfm?id=435&lang=en&T=2
20. **Portugal**, Lei n° 30/2000 de 29 de Novembro. Internetinis adresas: http://eldd.emcdda.org/databases/eldd_search_results.cfm
21. **Administracinių** teisės pažeidimų kodeksas. Lietuvos Respublikos teisingumo ministerija. Rinkinys segtuvas. – Vilnius: VĮ Teisinės informacijos centras (nuolat atnaujinamas).
22. **Austria**, Narcotic Substances Act (BGBl. I 112/1997), 112TH Federal Law providing regulations on narcotic drugs, psychotropic substances and precursor substances and amending the AIDS Act 1993, Medicines Act, Pharmaceuticals Import Act, Chemicals Act, Midwife Act, prescriptions Act, Police Act, Criminal Code of Criminal procedure 1975. Internetinis adresas: http://eldd.emcdda.org/databases/eldd_legal_text.cfm?id=4&lang=en&T=2
23. **Country** profile – Italy. European Legal Database on Drugs. An EMCDDA Project. Internetinis adresas: http://eldda.org/databases/eldd_national_reviews.cfm?country=IT
24. **Germany** – Act to regulate the traffic in narcotics (Narcotics Act). Internetinis adresas: http://eldd.emcdda.org/databases/eldd_legal_text.cfm?id=677&lang=en&T=2
25. **Belgium**. Loi de 24 fevrier 1921 concernant le trafic des substances vénéneuses, soporifiques, stupéfiantes, désinfectantes ou antiseptiques. Internetinis adresas: http://eldd.emcdda.org/databases/eldd_legal_text.cfm?id=544&lang=fr&T=1

26. **Country** profile – Greece. European Legal Database on Drugs. An EMCDDA Project. Internetinis adresas: http://eldda.org/databases/eldd_national_rewievs.cfm?country=GR
27. **Illicit** drug trafficking. Internetinis adresas: http://eldd.emcdda.org/trends/trends_trafficking.shtml
28. **Spain**. Organizational Law No. 10, of 23 November 1995, concerning the Penal Code. Internetinis adresas: http://eldd.emcdda.org/databases/eldd_legal_text.cfm?id=590&lang=en&T=2
29. **Luxemburg**. 19 February 1973 Law on the sale of medicinal substances and the control of drug addiction (Coordinated text of 29 October 1992). Internetinis adresas: http://eldd.emcdda.org/databases/eldd_legal_text.cfm?id=501&lang=en&T=2
30. **Country** profile – Luxemburg. European Legal Database on Drugs. An EMCDDA Project. Internetinis adresas: http://eldda.org/databases/eldd_national_rewievs.cfm?country=LU **Netherlands**. The Opium Act Directive, priimta 2000 02 11. Internetinis adresas: http://eldd.emcdda.org/databases/eldd_legal_text.cfm?id=819&lang=en&T=2
31. **Portugal**, Decree Law No.15/93. Internetinis adresas: http://eldd.emcdda.org/databases/eldd_legal_text.cfm?id=729&lang=en&T=2
32. **Country** profile – Sweden. European Legal Database on Drugs. An EMCDDA Project. Internetinis adresas: http://eldda.org/databases/eldd_national_rewievs.cfm?country=SE



Criminal Amenability for Disposition of Narcotic Drugs and Psychotropic Substances

Doctoral Candidate Edita Gruodytė

Law University of Lithuania

Law Institute in Vytautas Magnus University, Lithuania

SUMMARY

The author of this article using comparative method of study analyzes how in the European Union countries are regulated the various aspects of narcotic drug crimes. It is looked more precisely what position the countries of EU took regulating such questions as the use, possession of drugs, illegal trafficking in narcotic drugs and their classification. The author analyzes Lithuanian criminal laws too - the ones in force now and the newly accepted Criminal code which is not in force yet - the aim of it - to see how and if they reflect the positions of EU laws.

The aim of the article - to look at different EU countries' positions and evaluate, how unified policy is in the EU countries and look if Lithuanian laws conform to EU laws and position.

The positions of EU countries are analyzed using the last three Conventions of United Nations organization (1961, 1977, 1988), because the all European Countries are the participants of these Conventions and by joining them obliged to fulfill their regulations.

The statistical information which is given in the article is taken from the European Monitoring Centre. After analyzing the positions of various European Union countries the author makes the conclusion that there are differences in the EU countries while regulating the questions of criminal amenability for disposition of narcotic drugs but those differences are not essential and that it is natural because the international documents give the basic principles and guidances while the incorporation of them into national legal system is left to the discretion of the participating countries.

